

Neobvyklé hniezdenie výriku lesného (*Otus scops*) v paneláku na sídlisku v Rimavskej Sobote (J Slovensko)

Unusual breeding of Scops Owl (Otus scops) in a prefab house in Rimavská Sobota (S Slovakia)

František BEDNÁR¹ & Karol ŠOTNÁR²

¹M. R. Štefánika 2/64, 034 01 Ružomberok, Slovensko; info@wnp.sk

²Školská 17/12, 972 17 Kanianka, Slovensko; karol_sotnar@post.sk

Successful breeding of the Scops Owl in prefab house of urban environment is described from southern Slovakia. Foraging territory of 6.5 ha was composed by eight to ten floor high prefab houses (28%), park tree vegetation (29%) and grasslands (43%). The tree layer was composed by conifers (60%) and deciduous trees (40%). The earliest arrival of birds in the nesting locality was April 4, 2010. The nest cavity was located in the attic under the roof in the middle of eight floor prefab house, 25 m high and one meter above the nearest window. At least two chicks fledged and their last observation was recorded on August 6, 2010. Foraging behaviour within distribution area was observed.

Na Slovensku tvoria biotop výriku lesného (*Otus scops*) okraje riedkych lesov, lemované extenzívne obrábanymi poľnohospodárskymi plochami, staré sady a parky, vinice, pasienky a intravilány obcí s dostatkom búťľavých stromov (Danko et al. 2002). V celom svojom areáli najčastejšie hniezdi v dutinách stromov, ale aj v starých hniezdach strák a iných väčších vtákov, ojedinele aj na budovách a v ich podstrešných priestoroch – a to hlavne v oblasti Stredomorja (Ferianc 1979, Mikkola 1983, Cramp 1985, Glutz & Bauer 1994, Hudec & Šťastný 2005).

Hniezdny habitat sa nachádzal na sídlisku v Rimavskej Sobote a vtáky lovili potravu na ploche asi 6,5 ha. Jeho hlavnú časť tvorili zväčša budovy – osem až desaťposchodové paneláky (28%), parková drevinová vegetácia (29%) a trávniky (43%). Stromová etáž bola v zložení asi 60% ihličnanov (napr. smrek obyčajný, smrek pichľavý, tuje) a 40% listnatých stromov (breza bradavičnatá, jaseň, orech vlašský, javory, vrbý a niekoľko druhov okrasných drevín. Vek drevín dosahoval 30–50 rokov. Krovinná etáž bola zastúpená iba sporadicky (napr. orgovány, živé ploty, hlavne z druhov *Symphoricarpos albus* a *Forsythia viridissima*).

Trávnaté plochy medzi panelákmi boli v letnom období niekoľkokrát kosené. Na okraji sídliska tečie rieka Rimava (asi 100 m od hniezda), ktorej brehové porasty a ruderalne trávnaté plochy výriky využívali ako loviská. Lokalita bola viac ako 10 krát navštívená v rokoch 2005, 2009, 2010, najmä vo večerných hodinách, kedy boli zaznamenané pohybové aktivity a prvky hniezdneho správania výrikov. Prvé pozorovanie páru výrikov na sídlisku v nočných hodinách bolo zaznamenané dňa 14. 5. 2005. Vtáky sa ozývali, poletovali medzi budovami a zalietali do dutiny pod strechou paneláku, z čoho sa vtedy usudzovalo na pravdepodobné hniezdenie. Ďalšia kontrola lokality bola až dňa 17. 5. 2009. Pár výrikov cez deň odpočíval na stromoch asi v 5 m výške. Vo večerných hodinách od 22:00–23:00 sa samec ozýval teritoriálnym hlasom zo strechy desaťposchodového paneláku, asi 28 m vysoko. Dňa 6. 8. 2009 v dopoludňajších hodinách odpočíval samec na bočnom konári brezy vo výške 5 m, asi 20 m od najbližšieho paneláku. Vo večerných hodinách boli pozorovaný jeden adult a minimálne dve vylietané mláďatá na okraji sídliska (110 m od miesta jarného pozorovania). Mláďatá sa ozý-

Obr. 1. Výrik lesný pri hniezde s mláďaťom (Foto: F. Bednár).

Fig. 1. Scops Owl feeding young at the nest (Photo by F. Bednár).

vali kontaktným, resp. žobravým čvirikavým hlasom a lietali za rodičmi. Jeden z rodičov, pravdepodobne samec, lovil na zarastených brehoch rieky Rimavy a kýmil ich. Počas dvoch hodín zalovil 5 krát, z toho raz zotrval trepotavým letom niekoľko sekúnd tesne nad úrovňou vegetácie. Výška bylinnej etáže na lovisku bola do 1 m.

Na tejto lokalite bol zaznamenaný najskorší prílet výrikov dňa 4. 4. 2010. Samec odpočíval na breze asi 6 m vysoko a neskôr preletoval po okolí sídliska. Dvakrát zaletel do otvorov podstrešného osemposchodového paneláku, odkiaľ sa intenzívne ozýval. Jedná sa o druhý najskorší prílet na Slovensku. (Najskorší prílet bol registrovaný v okolí Piešťan dňa 28. 3. 2010; Š. Šiška, <http://www.birding.sk>). Dňa 18. 7. 2010 sa na imitáciu hlasu ozval tichším teritoriálnym hlasom samec. Sedel na bočnom konári smreka vo výške 10 m a iba 1,5 m od najbližšieho paneláku. Vo večerných hodinách sedela na tom istom mieste už aj samica. Samcova aktivita sa začala prejavovať o 20:20 komfortným správaním, čistením peria a cvičením. Po krátkych hlasových signáloch, ktoré si vymenili spolu so samičou, odletel smerom na loviská. Samica ho o niekoľko minút nasledovala. Po prilete z loviska jeden z výrikov o 21:01 dosadol na vrcholec smreka s kobyľkou zelenou (*Tettigonia viridissima*) v zobáku. Odtiaľ preletel na ďalší smrek oproti paneláku a po chvíli vletel priamo do hniezdnej dutiny, z ktorej vyletel už bez kobyľky. Hniezdna dutina (vetrací otvor), sa

nachádzala v atike pod strechou v strede osem poschodového paneláku vo výške asi 25 m, asi 1 m nad najbližším oknom bytu. Vletový otvor mal priemer 8 cm a orientovaný bol na juhozápad. Jedinec z hniezda sadol na elektrický kábel spájajúci paneláky. Sedel tam, kým nevletel druhý jedinec z páru do dutiny s potravou. V čase 21:01–21:28 bolo zaznamenaných päť priletov s korisťou a vizuálne bola potvrdená aj prezencia min. dvoch mláďat v dutine. Vo všetkých prípadoch priniesli kobyľku zelenú, ktorá je známa ako najčastejší druh koristi (Šotnár et al. 2008). Kŕmenie prebiehalo v tichosti, bez hlasových prejavov. Výriky prilietali k dutine s krátkymi prestávkami, počas ktorých sadali okrem stromov aj na drôt hromozvodu, kovovú konzolu na sušiacu šnúru na okne pod dutinou, parapet okna, susedné dutiny a strechu. Loviská výrikov boli vzdialené od dutiny do 180 m. Raz bol pozorovaný úspešný lov kobyľky na západnej (vyhriatej) stene náprotivného paneláku vzdialeného 20 m od hniezdnej dutiny. Posledné

Obr. 2. Lokalizácia hniezda výrika lesného v paneláku (Foto: F. Bednár).

Fig. 2. Nest site of the Scops Owl in prefab house (Photo by F. Bednár).

pozorovania boli dňa 6. 8. 2010, kedy bol pozorovaný samec a dve vylietané mláďatá.

Výriky sa na sídlisku v Rimavskej Sobote podľa miestnych obyvateľov ozývali aj pred r. 2005, a od r. 2005 každoročne (J. Ontko in verb.), takže je pravdepodobné, že tu hniezdili už dávnejšie ako od r. 2005. Je zaujímavé, že výrikom nevadil denný sídliskový ruch, ako aj večerný pohyb osôb v okolí ich hniezdiska. Taktiež je pozoruhodné umiestnenie a výška dutiny od zeme. Priemerná výška umiestnenia dutiny v bývalom Československu sa uvádza 5,5 m nad zemou (Hudec & Šťastný 2005). Ďalej je zaujímavé, že výriky takmer vždy zareagovali na imitáciu pískania aj uprostred dňa a v pískaní pokračovali ďalej aj po odchode z lokality. Naopak, počas kŕmenia sa správali veľmi nenápadne a bez zvukových prejavov.

Atiky a podstrešné priestory panelákov sú známe hniezdením dážďovníkov (*Apus apus*), a vzácnejšie aj žltochvostov domových (*Phoenicurus ochruros*) (Vizyová & Janiga 1986). Ako letné i zimné úkryty ich využívajú aj niektoré druhy netopierov (napr. Ceľuch & Kaňuch 2005). Zaujímavé hniezdenie skupiny 12 párov škorcov (*Sturnus vulgaris*) v dutinách zateplenej steny paneláku spomína J. Kočí (<http://www.birding.sk>)

Popísané hniezdenie výrika, ako typického stromového dutinového hniezdiča, poukazuje na plasticitu druhu, ktorý sa zaraďuje medzi živočíchy schopné sa hniezdením adaptovať

na podmienky ľudských sídlisk. Je teda zrejme ich odpoveďou na nedostatok stromových dutín v krajine v kombinácii s dostatkom potravy. Kvôli nebezpečenstvu zániku hniezdných možností na lokalite zateplovaním panelákov by bolo výriky vhodné podporiť vyvesením búdok.

Literatúra

- CEĽUCH M. & KAŇUCH P. 2005: Winter activity and roosts of the noctule (*Nyctalus noctula*) in an urban area (Central Slovakia). *Lynx* (Praha), n. s. 36: 39–45.
- CRAMP S. 1985: The Birds of the Western Palearctic. Vol. 4. — Oxford University Press, Oxford & New York.
- DANKO Š. DAROLOVÁ A. & KRIŠTÍN A. 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. — VEDA, Bratislava.
- FERIANC O. 1979: Vtáky Slovenska 2. — VEDA, Bratislava.
- GLUTZ U.B. & BAUER K. 1994: Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9. — Aula Verlag Wiesbaden.
- HUDEC K. & ŠŤASTNÝ K. (eds.) 2005: Fauna ČR. Ptáci – Aves. — Academia, Praha.
- MIKKOLA H. 1983: Owls of Europe. — Poyser, Calton, Great Britain.
- ŠOTNÁR K., KRIŠTÍN A., SÁROSSY M. & HARVANČIK S. 2008: On foraging ecology of the Scops owl *Otus scops* on the northern limit of its distribution. — *Tichodroma* 20: 1–6.
- VIZYOVÁ A. & JANIGA M. 1986: Notes on the ecology of the Common Swift (*Apus apus*) in Bratislava. — *Biologia* 41: 151–161.

Došlo: 15. 8. 2011
Prijaté: 24. 10. 2011